

putove katehizacije odraslih... Gledajući dalje kritički svoju školu, vidimo naknadno da bi nas ponešto drukčiji raspored tema logički bolje vodio sintezi. No mnoštvo je nepremostivih teškoća pri spremanju takve škole! Razmjerno je dosta lako doći do predavača, stručnjaka, bibličista, teologa, moralista, psihologa, sociologa, filozofa, novinara itd... da sa svoga vidika osvijetli katehizaciju odraslih. No u našoj domovini ima tako malo stručnjaka koji se bave katehетikom. A ovogodišnju tematiku su u velikom dijelu trebali spremati i obrađivati takvi stručnjaci, čak katehетičari koji proučavaju katehizaciju odraslih. A tko to područje bar prati?

Iako je u katehетskoj školi u Splitu bilo prisutno oko 200 kateheta i katehistica, to je premalo ako se gleda koliko je mnoštvo kateheta. Svim je biskupijama poslano navrijeme mnogo programa, no u nekima nije provedena nikakva propaganda, ni preko službenih vjesnika biskupije. Deset dana katehетske škole bilo je za njene sudionike iz cijele domovine prilika za zbliženje i doživljavanje bratstva.

Ako na kraju treba reći konačan sud o ljetnoj školi u Splitu, očito je da je ona uspjela. Ona je *vidno uspjelija nego lani*. Kod svih (100%) sudionika ostavila je volju da se negdje nagodinu (većina želi na moru) opet ovako okupimo, produbljujući katehетsku kulturu i vještinu. Na upit ankete: »Da li je ovogodišnja katehетska škola, općenito uzevši, uspjela«, odgovaraju: »veoma uspjela« 60%, »zadovoljila je« 84%, »nije uspjela« 9%. Od nje stvarno nisu imali koristi oni svećenici koji su došli na dva-tri dana, idući na godišnji odmor. Časnim sestrama kateheticama ovogodišnja škola, mislim, da je bila preteška. Njih je bilo 40—50. Lanjska, u Zadru, nije bila tako teška, a vjerujem da neće biti teška ni ona nagodinu. Ovogodišnja je pretpostavljala teološku naobrazbu i bila je usmjerena odraslima, a njima se sestre ne bave. No ipak su mnoge rasprave i privatni razgovori koji su ih kao katehетice obogatili, pa predavanja proširili njihov horizont. Nisu se vratile bez koristi.

Katehетska ljetna škola bogatila je naš komunitarni život dnevnom koncelebracijom, srdačnim večernjim razgovorima, raznim priredbama koje smo mogli gotovo svakog dana gledati, izletom u Solin i razgledavanjem kršćanskih starina, te, napokon, izletom na Brač i Hvar, na kojima smo svoje bratstvo zapečatili zajedničkom radošću. Hvala onima koji su za to uložili svoj trud!

Jean kard. Willebrands

PATRIJARH ATENAGORA

O. Stjepan Schmidt, tajnik kardinala Willebrandsa, predstojnika Sekretarijata za jedinstvo kršćana, poslao nam je ciklostilski umnoženu izjavu svog šefa o pokojnom Patrijarhu Atenagori. Tu izjavu, koju donosimo ovdje u cijelosti, dao je kardinal Willebrands prigodom Patrijarhove smrti.

Carigradski ekumenski Patrijarh Atenagora I. bio je jedan od najvećih prijatelja naše Crkve, jedan od najintimnijih prijatelja Pape Pavla VI.

Papu Ivana XXIII. Atenagora je poslije njegova izbora pozdravio riječima: »Pojavi se čovjek, poslan od Boga, komu bijaše ime Ivan«, a Papu Pavla VI. uvijek je nazivao imenom Pavao II., kako bi označio veličinu Pape i važnost njegova poslanja. O iskrenosti i čistoći njegovih osjećaja ne može biti nikakvih sumnji. On ih je izražavao riječima i djelima: tako spontanim i tako oduševljenim riječima koje smo slušali u njegovim govorima i čitali u njegovim spisima; tako odvažnim i značajnim gestama i djelima za koje svjedoči sav svijet, a napose kršćanstvo.

Njegovi osjećaji, puni vjere i ljubavi, rađali su se i razvijali u molitvi, u službi Kristu i Crkvi. Cijelog svog života bio je čovjek Crkve, kao đakon, kad je uzeo crkveno ime Atenagora, kao arhidakon i sekretar dvojice atenskih arhiepiskopa, Beatitudesa Meletiosa i Theoklitosa, kao mitropolit Krfa i kao arhiepiskop Pravoslavne Crkve dviju Amerika, te, konačno, kao arhiepiskop carigradski i ekumenski patrijarh. Očima duboke vjere on je već od početka svoje službe uviđao potrebu jedinstva svih kršćana, a posebno s obzirom na nerazrješivu vezu koja, unatoč podvojenosti, postoji između carigradske i rimske Crkve, ili, kako je on volio reći, između novog i starog Rima.

Poznavanje njegove vlastite Crkve i situacije cjelokupnog kršćanstva širilo se vrlo brzo putem sve obilnijih iskustava, putem njegova služenja atenskoj arhiepiskopiji, a zatim, dok je još bio mitropolit Krfa, po njegovom sudjelovanju u Zboru svjetske mladeži, koji je organizirala YMCA, u Helsinkiju 1926. g., i po svom sudjelovanju kao sekretar jedne pravoslavno-anglikanske komisije, koja se sastala u Londonu 1930. g. prigodom Lambethove konferencije Anglikanske zajednice.

Na Krfu je Atenagora susreo Zapad i Katoličku Crkvu. Na tom otoku bilo je tada oko 4000 katolika. Odnosi između njih i pravoslavaca bili su napeti, a tu napetost zaoštravali su politički događaji. Mitropolit Atenagora je za vrijeme svog episkopata promijenio tu atmosferu. Posjetio je katoličkog nadbiskupa, a ovaj mu je zatim uzvratilo taj posjet. Odnosi su postali bolji i mitropolit Atenagora je već tada govorio da bi trebalo očitovati ono što nas sjedinjuje u Kristu.

Kad je imenovan arhiepiskopom Sjeverne i Južne Amerike, reorganizirao je grčko-pravoslavnu Crkvu u Sjedinjenim Državama, koja je u to vrijeme bila podlegla krizi razvoja prema svome današnjem obliku, i toj je krizi uklonio uzroke. Utemeljio je svoju teološku školu i premjestio sjedište arhiepiskopa na Manhattan, gdje se još uvijek nalazi. U Sjedinjenim Državama upoznao je crkvene zajednice koje su proizašle iz Reforme i s njima je zapodjenio dobre odnose. Prijateljski je bio povezan i s kardinalom Spellmannom.

Tako je arhiepiskop Atenagora stekao svjetsko iskustvo prije nego je bio izabran za ekumenskog patrijarha. Kvalifikacija ekumenskog patrijarha, izvorno vezana s idejom kršćanskog carstva, dobila je novo značenje, služenja jedinstvu sveg pravoslavlja, dapače i da bude na službu jedinstvu svega kršćanstva. Patrijarh Atenagora je to tako shvatio. To mu je omogućilo pastoralno iskustvo njegove službe, no napose dubina njegove vjere i njegova ljubav prema Crkvi.

U tom duhu Patrijarh Atenagora je pripremio i sazvaao Općepravoslavne konferencije na Rodu, od kojih je prva bila u rujnu 1961. U studenom 1967. otvorio je u Chambésyju, kod Genève, Pravoslavni centar ekumenskog patrijarhata. U tom centru održana je od 8. do 15. lipnja 1968. Četvrta općepravoslavna konferencija. Tu je odlučeno da se pripravi »sveti i veliki koncil čitavog

pravoslavlja«. Konferencija u Chambésyju je osobito potvrdila jedinstvo pravoslavlja i time je veliki trud Patrijarha Atenagore okrunjen uspjehom.

Nada njegova života bila je jedinstvo kršćana, a napose jedinstvo između Pravoslavne i Katoličke Crkve. »Mi smo sačuvali Gospodnji kalež, a ipak smo razdijelili Krista.« Radio je na tome da uvjeri vjernike, pastire, teologe svoje Crkve i svih Crkvi da bi trebalo svladati poteškoće kako bi se ponovno našlo jedinstvo. »Oprostiti uvrede do sedamdeset puta i biti u jedinstvu s njima«, to je bila parola zajedničkog saopćenja Pape i Patrijarha poslije njihova susreta u Jeruzalemu. Poznate su velike etape puta koji su označile dvije Crkve, a posebno dvojica poglavara, Papa i Patrijarh, prema punom zajedništvu. Susreti u Jeruzalemu, u Carigradu i u Rimu zapečatili su bratstvo između dviju Crkava, ponovno otvoreno svjetlu Duha, izraženo u službenim govorima, u njihovim privatnim razgovorima i pred Božjim narodom, u simboličkim gestama darova, kad su oni izmijenili enkolpion i kalež, u zajedničkoj molitvi kad su naizmjenice recitali stihove Isusove svećeničke molitve.

Patrijarh i Papa izvršili su zajedno čine koji su značajni za povijest Crkve. Među njima najpoznatija je, bez sumnje, odluka da se iz spomena Crkve i iz crkvene sredine skinu izreke ekskomunikacije iz godine 1054. Svi se sjećamo velikog dojma što ga je taj čin izazvao kod Božjeg naroda i u Carigradu i u Rimu te očitovanja radosti i zahvalnosti puka prema svojim poglavarima. Nakon tog čina nije više bilo zapreke da se Crkve Rima i Carigrada nazivaju Crkve-sestre. O tome svjedoči Tomos agapis, objavljen u Rimu i u Carigradu 1971. g.

Od tog vremena Patrijarh je, potpuno u skladu sa svojim »starijim bratom«, Papom, isticao konačan cilj, tražen i očekivan kao Božji dar: savršeno zajedništvo dviju Crkava u zajedničkom očitovanju vjere i u zajedničkom sudjelovanju u Gospodnjem kaležu. Evo kako se Patrijarh izrazio u svojoj božićnoj poruci 1968.: »Od vremena naših susreta mi smo (Papa i Patrijarh) izmijenili križ i kalež s ovom molitvom: neka Gospodin milosrđa pošalje što prije našim svetim Crkvama Istoka i Zapada milost ponovnog zajedničkog slavljenja božanske Euharistije i zajedništva tih neokaljanih darova... Zajednički kalež pokazuje se obasan na horizontu Crkve.« U svom pismu Patrijarhu od 8. veljače 1971. Papa daje odjeka svojim osjećajima govoreći: »Duh stavlja u naša srca čvrstu volju da učinimo sve što je moguće kako bismo ubrzali toliko očekivani dan kad ćemo se na kraju koncelebracije moći zajedno pričestiti iz istog Gospodnjeg kaleža.«

Taj očekivani cilj nije nipošto samo privatna nada Pape i Patrijarha. U svojim riječima oni izražavaju nadu cijele Crkve. Molimo da naše Crkve vodi milost Gospodnja, u svjetlu Duha i na slavu Božju, prema tom cilju, praćena revnošću Patrijarha kojega je Papa u istom pismu označio kao »jednog od najodvažnijih pokretača svete stvari jedinstva«.

Rim, 8. srpnja 1972.